

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ: POSÍLÍME VŠEOBECNÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Dlouhodobý záměr do roku 2027 byl schválen

A je to konečně černé na bílém. Dlouho avizovaný *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR 2023–2027* je na světě – krátce před vánočními svátky ho schválila vláda. Vládní dokument sice revoluční změny zavést nechce, nicméně plánuje o nich rozpoutat veřejnou debatu – ano, řeč je především o návrhu prodloužit povinnou školní docházku a o jeho důsledcích.

Jak se ostatně vyjádřilo i ministerstvo školství, jedním z hlavních cílů dokumentu je změna oborové struktury středních škol a posílení všeobecného vzdělávání. „Největší novinkou Dlouhodobého záměru je nová regulace podílu všeobecného a odborného středního vzdělávání. Díky tomu umožníme krajům, které jsou klíčovými aktéry ve zřizování středních škol, aby dosáhly až na hladinu 50% podílu všeobecného vzdělání – tedy gymnaziálních a lycejních tříd. Kraje tak budou moci reagovat na poptávku studentů i zaměstnavatelů a rozhodovat se podle toho, co je pro daný region vhodné,“ dodal ministr školství Mikuláš Bek k tématu, na něž se nyní soustředíme.

Nové obory

Ale od začátku. Střední školství by se v příštích čtyřech letech mělo změnit tak, aby odpovídalo zájmu uchazečů i poptávce trhu práce. To je jasné. Otázkou jsou opatření, která k tomuto cíli povedou a kterých není v dokumentu zmíněno málo.

Zprvė, inovace oborové soustavy. Jaká bude? Určitě prý bude více odpovídat regionálním potřebám trhu práce, a proto by obsah jednotlivých oborů měl klást důraz na obecnější a širěji využitelné dovednosti (čtenářská, matematická a digitální gramotnost, korektní práce s informacemi, komunikační dovednosti, kreativita, kulturní rozhled apod.), které jsou spojovány primárně se všeobecným vzděláním. Oborová proměna by podle ministerstva školství měla zároveň reagovat na akutní nedostatek pracovníků v oblasti IT a motivovat dívky ke studiu technických oborů.

Nejen zaměstnavatelé dnes kritizují neprovázanost obsahu a struktury oborů s jejich potřebami. Profil absolventa se

často s realitou mívá. Nyní však běží iniciativa, jejímž úkolem je redukce počtu oborů a rovněž jejich obsahová proměna. Má jít především o rozšíření, respektive vytvoření společného odborného základu v redukováném počtu oborů, což vyžaduje stále rychleji se měnící trh práce. Kvalifikační profil absolventa by proto měl být pojatý méně znalostně a více kompetenčně a měl by umožňovat člověku kdykoli vstupovat do dalšího vzdělávání (díky přenositelnosti těchto kompetencí), neboť se dá vcelku spolehlivě předpokládat, že lidé budou stále častěji měnit povolání.

Nové RVP by proto měly být uspořádány na principu kompetenční pyramidy. Dole budou měkké kompetence, tedy znalosti a dovednosti důležité pro absolventa určitého stupně vzdělání, ve vyšších patrech

MŠMT provede analýzu postavení víceletých gymnázií ve vzdělávacím systému, zejména z hlediska obsahu vzdělávání v porovnání s revizemi RVP ZV na 2. stupni základního vzdělávání, ale také s ohledem na případné zavedení povinné školní docházky do středního vzdělávání. S ohledem na postavení víceletých gymnázií ve vzdělávacím systému je účelné zachovat u nižšího stupně víceletých gymnázií jeho propojení s RVP ZV, avšak je také třeba respektovat kvalitativní odlišnost gymnaziálního vzdělávání, která by měla přesáhnout rozsah plánovaných závazných výstupů v RVP ZV. Ve školních vzdělávacích programech nižšího stupně víceletých gymnázií by mělo být ve značné míře uplatněno tzv. rozšiřující učivo.

Z DZ ČR do roku 2027

pak najdeme dovednosti a znalosti důležité pro skupinu oborů, kterými mají být vybaveni absolventi pro pracovní činnosti v dané oblasti a sektoru. Nejvyšší patra budou vyhrazena odborným kompetencím pro jednotlivá povolání a případné spe-

cializace. Zhruba toto dlouhodobý záměr předpokládá.

Inovaci oborové soustavy musí nutně provázet i změna RVP, do nichž se nové vize takřka jistě propíšou. Například učební obory by měly mít posílenou všeobecně vzdělávací složku kurikula. Zato u gymnázií a lyceí se bude v rámci revize posuzovat vzájemné propojení jejich RVP. U lyceí bude posouzena možnost jejich rozvoje s využitím vzdělávacího obsahu příbuzného s obory s odborným zaměřením. Jinými slovy bude se zvažovat spojení lyceí s jinými maturitními obory, které mají také širší základ všeobecného a obecně odborného učiva.

Mimochodem tah na branku všeobecného vzdělávání se prolíná dokumentem jako

červená niť. Jeho, posilování je přímo úměrné uplatnění absolventů v životě, praví dlouhodobý záměr. A je zároveň prvním ze dvou hlavních pilířů státní vize v regionálním školství. Tím druhým je „prodloužení povinné školní docházky a efektivnější využití celkového průměrného času v počátečním vzdělávání ve vzájemné provazbě RVP ZŠ a oborů středních škol“. A právě o této změně by se mělo začít vážně diskutovat – předpokládá vládní dokument.

Podpora kvality

Frekventovaným slovem je také „kvalita“ vzdělávání. Ostatně o ní jsou i předchozí řádky. Ministerstvo školství si slibuje posílení kvality od zavedení několika nástrojů. Například od elektronické přihlášky ke studiu na střední školu, byť ta je primárně

o administrativním zjednodušení. Pokud se ale díky ní uchazeč dostane snáze na školu své volby, proč ne.

Dalším nástrojem má být příprava a další vzdělávání učitelů odborných předmětů či praktického vyučování, kterých je stále značný nedostatek. Ministerstvo proto plánuje (vedle podpory stáží ve firmách) zajistit podmínky pro to, aby kurzy měly ekvivalentní postavení jako kurzy v systému DVPP. „Tím, že vysoké školy musely již dříve procházet systémem akreditace, je toto již dokladem určité kvality. Pokud bude kurzy organizovat firma, ředitel školy bude dokladovat, že firma dlouhodobě realizuje odborné vzdělávání, které je navíc často sledováno firemním managementem,“ stojí v dlouhodobém záměru. A peníze? Ministerstvo říká, že finanční prostředky určené pro DVPP se využijí i pro účast ve vzdělávacích aktivitách (kurzy, semináře, workshopy atd.) poskytovaných mimo systém DVPP.

Místní partnerství

Opět slova o kvalitě – zkvalitnění praktického vyučování a praktické přípravy. A také slova o zapojení zaměstnavatelů do systému odborné přípravy. Na jasné formulace o zavedení (třebas dobrovolného) duálního systému přípravy ale nedošlo. Dokument jen říká, že budou stanoveny hlavní principy a prvky odborné přípravy žáků u zaměstnavatelů (včetně podpory odborné přípravy prostřednictvím zahraničních stáží), kterými je míněno počáteční střední odborné vzdělávání a příprava probíhající u místních partnerských zaměstnavatelů a škol, a to zejména v rámci oborů s odborným výcvikem.

Zaměstnavateli v duálu je nejpodobnější právě spojení „místní partnerství“, které je ▶

Posouzení postavení vyšších odborných škol ve vzdělávacím systému

Vyhodnotíme stav a pojetí vyššího odborného vzdělávání a uplatnitelnosti absolventů oborů vzdělání kategorie N. S ohledem na narůstající počet absolventů středních škol, ale také na vzrůstající počet studijních programů s profesním profilem bakalářských studijních programů bude pro vyšší odborné školy nadcházející období složité ve smyslu méně předvídatelného zájmu o studium. Klíčová bude pro zapsání nových oborů vzdělání vyššího odborného vzdělávání a jejich kapacity uplatnitelnost na trhu práce v konkurenci s bakalářskými studijními programy obdobného zaměření. Současně je potřebné se zaměřit i na analýzu možnosti zavedení kvalifikací na úrovni EQF 5 v podobě kratších vzdělávacích programů. Uve-

dené aktivity jsou v souladu s výroční zprávou ČŠI, ve které je mezi doporučeními na úrovni systému uvedeno:

- Účelně a systémově koordinovat studium oborů vzdělání na vyšších odborných školách a na vysokých školách v bakalářském stupni a jejich dostupnost včetně (v návaznosti na trh práce) akreditace tříletých vzdělávacích programů (EQF6) a na míru zaměstnavatelů dvouletých profesních programů (EQF5).
- Připravit strategii studijních oborů vyšších odborných škol a vysokých škol, které by se vzájemně doplňovaly.

Z DZ ČR do roku 2027

► navíc pro ministerstvo základní podmínkou rozvoje odborné přípravy u zaměstnavatelů. Místní partnerství umožní zejména zapojení firem do definování koncepce rozvoje školy, úpravy ŠVP, „konkrétní specifikaci obsahu a realizaci praktického vyučování v členění na prostředí podniku a školy, včetně účasti na konání závěrečných zkoušek, zejména v oborech vzdělávání se závěrečnou zkouškou a výučním listem“.

Ministerstvo školství tedy říká, že v následujícím období budou zformulovány hlavní principy a prvky odborné přípravy žáků u zaměstnavatelů. Dodejme, že ministerstvo již mělo takový nebo podobný dokument do konce roku předložit. Nejvíce úsilí o zavedení duálního systému vynaložil Svaz průmyslu a dopravy. Od roku 2017 systematicky toto téma otevírá, a dokonce sám přichází s podrobnými legislativními návrhy. Svaz nejen v rámci jednání tripartity přesvědčuje ministerstvo, že firmy opravdu mohou převzít část odpovědnosti za odborné vzdělávání žáků. Nikoli povinně, ale jen tam, kde k tomu budou vůle a podmínky. Návrh Svazu průmyslu a dopravy má následující parametry:

- Firma na základě smlouvy s žákem bude moci žáka naučit část odbornosti, kterou si dohodne se školou.
- Povinností firmy je připravit vhodná pracoviště a určit instruktory pro žáky.
- Na základě smlouvy může firma poskytovat žákům věcné či finanční benefity (stipendium); firmě naopak přísluší příspěvek na žáka.
- Zaměstnavatelské organizace se podílejí na řízení systému a certifikaci firemních pracovišť.
- Malé a střední podniky mají v systému určitá zvýhodnění a administrativní podporu.
- Na úrovni krajů by měla být vytvořena podpůrná a poradenská pracoviště.
- Do systému vzdělávání by mohli vstoupit i dospělí v rámci rekvalifikací a zvyšování dovedností.

Dlouhodobý záměr dále zdůrazňuje, že v rámci místních partnerství je třeba firmy metodicky podpořit – například v přípravě zaměstnanců jako instruktorů odborného výcviku a také v lepšímu využívání daňových odpočtů výdajů na žáka a na zařízení majetku.

Shutterstock

A konečně nejen pro samotné zavedení duálu jedna podstatná věc: ministerstvo se zavázalo, že vytvoří analýzu momentálního stavu odborných praxí a na jejím základě pak zavede standard kvality přípravy (a podmínek praktického vyučování) na pracovištích firem a ve školních dílnách. Bez standardu, bez oficiálního měřítka kvality, by zaměstnavatelé těžko mohli přebírat plnou zodpovědnost za praktickou přípravu žáků.

Modernější finále

Jiný obsah výuky vyžaduje jiné hodnocení, to závěrečné nevyjímá. Ačkoli ministerstvo školství předpokládá, že následující návrhy ještě projdou veřejnou oponenturou, kontury navržených změn jsou velmi konkrétní.

Říká například digitalizace maturitní zkoušky. Digitalizace proměňuje společnost, proč s ní tedy nezačít i testování u maturit... Dokument hned v úvodu příslušné kapitoly zdůrazňuje, že digitální testování bude odpovídat realitě testování dosud užívaného ve školách. A pokračuje specifikací takové zkoušky: Digitální testování by nemělo využívat pouze uzavřených nebo úzce otevřených úloh (na kterých se kompetenční model vzdělávání nedá příliš ověřit), například křížkováním správných odpovědí nebo výběrem mezi variantami a-b-c-d, ale mělo by nabízet i široce otevřené úlohy

s možností hodnocení úvah, postupů i alternativních řešení. Cílem testování je zjistit míru osvojení učiva, kompetence a schopnost žáka řešit situace, což vyžaduje vývoj nových typů testů.

Rozhodnutí bude předcházet analýza možných dopadů digitálního testování maturantů na výsledek u dané zkoušky. Stát musí školy vybavit patřičnými technologiemi a zajistit síť proti případným kyberútokům. „Úpravy maturitních zkoušek by měly směřovat k digitalizaci. Než k ní dospějeme, musíme překlenout toto období jinou proveditelnou formou testování,“ stojí v dlouhodobém záměru.

Součástí plánu je také zavedení komplexní absolventské práce jako alternativní formy profilové maturitní zkoušky, která se již od roku 2021 experimentálně ověřuje. Mimochodem závazným atributem této práce je, že její zpracování probíhá v reálném firemním prostředí za účasti odborníků z praxe, kteří spolupracují se žáky při přípravě absolventské práce, hodnotí ji a účastní se její obhajoby. S obdobnou formou komplexní absolventské práce se počítá také na vyšších odborných školách, kde by novinka měla pomoci ověřit osvojení výstupů akreditovaného vzdělávacího programu s důrazem na jeho kompetenční pojetí jak po teoretické, tak i praktické stránce. Pilotní ověřování bude také vyhlášeno.

Podpora individuálních konzultací žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání

Žákům středních (odborných) škol, u kterých je potenciální předpoklad předčasného odchodu ze vzdělávání, škola poskytne potřebnou konzultační pomoc. Důležitým aspektem je vytvoření plně personálně zabezpečených školních poradenských pracovišť (ŠPP) v rámci všech středních škol (speciální pedagog, psycholog, sociální pedagog v návaznosti na zkušenosti s pilotáží a implementací na úrovni základního školství) a s pomocí výchovných poradců a školních psychologů vytvořit v rámci ŠPP systém včasného diagnostikování problémů těchto žáků a pokusit se odstranit případné příčiny jejich neúspěšnosti, např. poskytnutím individuálního přístupu k žákům ze strany školy, přípravou vhodných učebních textů apod.

Z DZ ČR do roku 2027

Dlouhodobý záměr řeší celou oblast vzdělávání. Mimo jiné se zaměřuje na nerovnost v přístupu ke vzdělávání nebo přípravu pedagogů a leaderů škol – například bude zaveden kompetenční profil absolventa učitelství, který přinese i pravidla hodnocení jeho práce, pedagogická praxe se více propojí se školním prostředím, budoucí učitelé se budou moci více inspirovat příklady dobré praxe ze zahraničí. MŠMT vypracuje inovovanou koncepci pregraduální přípravy pedagogických pracovníků na léta 2025 až 2028, která se následně promítne do opatření na úrovni vysokých škol.